

ատեն կրնանք կատարելագործել Մալխասեանի տուած սահմանը հայազիտութեան, մէկ բառի յաւելումով. հայ լեզուի, գրականութեան, պատմութեան եւ քաղաքականութեան՝ գիտական համեմատական ուսումնասիրութիւն:

Մասնաճիւղին համեմատ է նաեւ անուանակոչումը մեր քով. լեզուաբան, հայկաբան, բանասէր, պատմագէտ, դրամագէտ, գեղարուեստագէտ, գրականագէտ, աստուածաբան, ծիսագէտ ևն...: Հայագէտ կոչումը շատ աւելի ընդհանուր իմաստ մը ունի, եւ միայն մասնագիտութեան մէջ կ'արժեքաւորի: Իսկ ևւրոպացիին համար՝ կ'ենթադրէ նախ հայ լեզուի ուսումը, որ յաճախ կրնայ մասնագիտութեան հետ նոյնանալ:

Այս առթիւ փափաքելի էր ակնարկ մը տալ սփիւռքի հայազիտական կեդրոններուն եւ անոնց գլխաւոր ներկայացուցիչներուն. բայց ուրիշ յարմարագոյն ժամանակներու կը թողունք այդ, առանց սակայն չափազանց յոռետեսութեան. այս խնդրին մէջ լաւատես մ'ընդենք ըլլալ, հակառակ այն ահազանքին՝ զոր կարգ մը թերթեր վերջին շրջանիս սկսած են հնչեցնել, տեսնելով թէ ներկայիս Բագրատունիներ կամ Աճառեաններ չկան: Կը հաւատանք որ մեծ հանճարներն ու տաղանդները դարերուն հետ կու գան. բայց չեն անհետանար. արդարեւ կը ճանչնանք համեստ ու թաքուն աշխատողներ, որոնք իրենց չափով կը ջանան վառ պահել հայազիտական ջահը եւ զայն փոխանցել նաեւ նոր սերունդին:

Զարմանալի պիտի թուի անշուշտ, երբ նկատենք որ, հակառակ հայազիտութեան վերոյիշեալ հսկայ նուաճումներուն, այս տարի իսկ Օգոստոսին, Միւնիխի մէջ դուրսբերուած Արեւելագիտական Միջազգային Համագործակցութիւնը մէջ՝ Հայազիտութիւնը չունէր իր առանձին բաժինը: Մասնաւոր

թէ տեղի ունեցած են նոյնիսկ տխուր ելոյթներ հայազիտութեան հասցէին:

Արեւելագիտական 24րդ Համագումարն էր որ տեղի ունեցած է Միւնիխի մէջ, Օգոստոս 28էն Սեպտեմբեր 4, հովանաւորութեամբ Դաշնակցային Գերմանիոյ նախագահ Փրոֆ. Տոքթ. Թէոդոր Հոյսի եւ օժանդակութեամբ Պաւարիոյ Կառավարութեան, Պատերազմէն առաջ, 1938ին, Պրիւքսէլի մէջ գումարուած էր 20րդը: Տասնամեայ դադարէ մը վերջ՝ վերսկսան համախմբումները. 1948ին՝ Փարիզ, 1951ին՝ Պոլիս, 1954ին՝ Քէմպրիճ (Անգլիա): 25րդը տեղի պիտի ունենայ 1960ին, Լենինկրատի մէջ:

Հազարէ աւելի արեւելագէտներ հաւաքուելու են այս տարի Պաւարիոյ մայրաքաղաքին մէջ, աշխարհի ամէն կողմերէն, մեծամասնութեամբ Եւրոպայէն: Իրենց արժանաւոր ներկայացուցիչները ունեցած են Միացեալ Նահանգները, Խորհրդային Միութիւնը, Իրան, Հնդկաստան, Ինտոնեզիա, Հոնկոնկ, Ճապոն, Չինաստան, Եգիպտոս, Արաբական երկիրներ...: Ըստ մասնագիտութեան, տասնեւչորս բաժանմունքներ ունեցած է Համագումարը, իւրաքանչիւրը՝ նախագահի մը ղեկավարութեան տակ: Եգիպտոս, Ասորեստան, Փոքր Ասիա, Հին Կտակարան, Քրիստոնեայ Արեւելք, Բիւզանդիոն, Սեմական լեզուներ, Իսլամութիւն, Թրքագիտութիւն, Իրան, Կովկաս եւ դրացի երկիրներ, Աֆրիկէ, Ծայրագոյն Արեւելք. ահա գլխաւոր բաժանմունքները:

Հայաստանի եւ Հայազիտութեան նըւիրուած առանձին բաժին տեղի չէ ունեցած. թէպէտ Համագումարին մասնակցած են հայեր եւ եւրոպացի հայագէտներ՝ Ծրանսայէն, Անգլիայէն, Պելճիքայէն, Իրաքէն, Ամերիկայէն: Իսկ հայազիտական ղեկոյցները կարգացուած են զանազան բաժանմունքներու մէջ. ասորագիտականին մէջ՝ Պր. Արշակ Սաֆրաստեան, Բիւզանդականին մէջ՝ Փրոֆ. Թր. Ֆէյտի, Իրանեւկովկասեանին մէջ՝ Փրոֆ.

Ուէրնըր Ուինթըր եւ Պր. Մելքոնեան:

Ականատեսի մը վկայութեան համաձայն, ամբողջ տասը օր, ամէնազգի արեւելագէտներ ապրած են եղբայրական ջերմ մթնոլորտի մէջ, առանց քաղաքական տարակարծութիւններու եւ դադափարական հակամարտութիւններու: Գիտութիւնը, ճշմարտութիւնը փնտռելու եւ համամարդկային մշակոյթի ծառայելու հասարակաց տենչը միացուցած է բոլորը, մէկ սիրտ, եւ մէկ հոգի (Յառաջ, 6 Սեպտ. 1957):

Մեզի համար միակ բացասական տարրն է հայազիտութեան առանձին բաժնի մը պակասը. եւ իմացած ենք որ նախորդ Համագումարին խօսք եղեր է այդ ուղղութեամբ. եւ առաջարկ ալ եղած է. ու խանդավառ պաշտպաններէն մէկը կանդիդատ է փարիզէն Փրոֆ. Թր. Ֆէյտի: Դժբախտաբար այս Համագումարին կադմակերպողները զոհացած են Կովկաս եւ դրացի երկիրներ բանաձեւով:

Կը յուսանք Լենինկրատի Համագումարին տեսնել հայկական առանձին բաժինը, Սովետական Հայաստանի պատուիրակութեան մը հետ:

Հայազիտական ղեկոյցներէն մէկ հատը պատիւ ունինք ներկայացնելու ներկայ թիւով. Փրոֆ. Թր. Ֆէյտիի ուսումնասիրութիւնն է՝ Փաւստոս Բիւզանդի մէկ առեղծոածային նախագաւթեան մը լուսարանութիւնը:

Հետաքրքրական եղած է նաեւ ամերիկացի Փրոֆ. Ուէրնըր Ուինթըրի (նախագիտ Քանդասի, եւ ներկայիս Թէքսասի համալսարանի հնդեւրոպական լեզուներու ուսուցիչ) ղեկոյցը, հայերէն լեզուի ստուգաբանական բառարանի մը հրատարակութեան անհրաժեշտութեան մասին: Երկրեան հայագէտը յայտնած է թէ Զիւլաֆանի, Մեյքէի եւ Աճառեանի պատկառելի աշխատութիւններէն զատ, ներկայիս ամէնուն բաղձալի է հայերէնի նոր ստուգաբանական բառարան մը, որ անշուշտ բաղձալի մասնագէտ աշխատակիցներու համագործակցութեամբ միայն

կրնայ ի գլուխ ելլել: Այս դադափարին կը ձայնակցի իսկոյն անգլիացի երիտասարդ հայագէտ Զարլս Տաուէթ, ուսուցիչ Լոնտոնի Արեւելեան լեզուներու վարժարանին:

Այս նիւթին շուրջ յախուռն յայտարարութիւն մը կը կատարէ Փրանսացի երեւելի լեզուաբան Փրոֆ. Պենուէնիսթ, ըսելով թէ հայերէն լեզուի ոչ մէկ ուղիղ բառարան զոյուրթիւն ունի:

Յանուն ճշմարտութեան, իսկոյն խօսք առած է Պր. Հրանտ Սամուէլ, ղիտել տալով թէ արդար չէ այդ յայտարարութիւնը. յիշատակած է Նոր Հայկազեան Բառարանը (1836) եւ անոր արժէքը, եղբայր կացնելով թէ անիկա կրնայ հիմ ծառայել ապագայ ստուգաբանական բառարանի մը խմբագրութեան համար: Ապա առանձին խմբագրութեան մը ընթացքին, ամերիկական եւ անգլիացի լեզուագէտները իրաւունք տուած են Պր. Հրանտ Սամուէլին:

Կարելի էր այդ առթիւ յիշատակել երեւելի լեզուագէտ եւ հայագէտ A. Meilletի հետեւեալ յայտարարութիւնը, զոր նա կատարած է ի տես Աճառեանի Արմատական Բառարանին. «Pour aucune langue, on n'a un dictionnaire étymologique aussi ample, aussi complet» — Ոչ մէկ լեզուի համար չկայ այսօր քանիս, այսօր քանիս կատարեալ ստուգաբանական բառարան (Bul. de la Soc. Linguist. de Paris. Թ. 82, էջ 49-51): Աւելի ուշ, նոյն Համագումարի ընթացքին, նոյնինքն Փրոֆ. Պենուէնիսթ փափաք յայտնած է որ Աճառեանի Արմատական Բառարանը հրատարակուի եւրոպական լեզուով, որպէսզի աւելի մատչելի դառնայ օտար լեզուաբաններուն:

Ասկէ կը նշմարուի որ, ինչպէս սկիզբը կ'ըսէինք, ներկայիս հայերէն լեզուով հրատարակուած հայազիտական աշխատանքները մեծամասնութեամբ զեղուարմատները մեծամասնութեամբ զեղուարմատները, թէ ոչ անմատչելի, դարձած են եւրոպացի լեզուագէտներուն. եւ հարկը կը դրան, օրինակի համար, Աճառեանի Արմատական Բառարանին թարգմանու-

